

Guztion partaidetzarako baldintza eta aukera errealak jomugan

Nerea Agirre
Olaia Jimenez

Mondragon Unibertsitateko HUHEZI Fakultateko irakasle eta ikertzaileak

Atariko hitzak eta aldarriak

Lerro hauen aldarri nagusia kolektibo baztertuek eta aintzatesten edo gutxiesten diren horiek ere herri-proiektuetan aukera berdintasunez lekua eta ahotsa izateko duten eskubidea izango da. Hau da, herritar ororen eskubideen bermeez ariko gara. Horretarako, presentziaz gain, ikasteko aukerak, parte hartzeko, ekarpenak egiteko eta harremantzeko aukera errealak sortu eta baldintzak eraiki behar dira. Ondorioz, hurrengo lerrootan, baldintza horiek sortzen hasi edo/eta jarraitzeko lan-ildo nagusi eta eztabaidagai ditugun gogoeta-bideak identifikatu eta irekitzea izango dugu helburu.

Aldarria egiteko bandera gisa, pertsonon eskubideen, beharren eta komunitateko kide gisa garatzea ahalbidetzen duten erantzunen bermea hartuko dugu. Benetako justizia sozialaren eta inklusioaren bidetik, gurean bizi den herritar orok bere lekua izan, sortu eta topatzeko aukera izan beharko luke gure auzo/herri/hirietan, bertan bere burua aintzat hartu, autoeratu eta bere bizi-proiektua (pertsonal eta kolektiboa)

aurrera eramateko erreferentziak bilatuz. Gizarte xede nagusia honexek izan beharko luke: komunitateko partaide guztiek bizitzako garai guztietan bizi kalitatea eta ongizatea bermatuak izatea, hartara, herritar guztien garapen pertsonal, sozial eta garapen komunitarioa ere ahalbidetzeko. Marko orokor hori hezkuntzaren xedeekin lotzen dugu zuzenki, hezkuntza inklusiboaren helburuak hauek baitira: ikasle guztien ongizate maila altuena lortzea, eta ikaskuntza nahiz partaidetza prozesuak bizi, iraunkorki mantendu eta sustatu ahal izateko ahalik eta gaitasun handiena berenganatzea.

Haur eta gazteen parte hartzeaz hitz egiteak, herri eta herritar ereduez, justizia sozial eta ezberdintasun sozialen desgertzeaz, hezkuntzaren xedeez, herritar ororentzako ikaskuntza eta partaidetza aukerak sortzeko prozesu eta baldintzez, komunitatearen dimentsio hezitzaileaz eta zeregin horretan eragile bakoitzak dituen ardura eta erantzukizunez hitz egiteko aukera eskainiko digu. Gure begirada, testuan zehar, txiki(ago/tu)enen kolektiboetan jarriko dugun arren, ideien transferigarritasuna bilatzen ahaleginduko gara.

Jauzi kualitatiboa: parte hartzetik partaidetasunerako proposamena

Badira hamarkada batzuk prozesu parte-hartzaileak protagonismoa eta lekua hartuz joan direla jendarteko eremu ezberdinetan. Hamaika dira gaiaren inguruan sortzen diren galdegai, kezka eta buruhaustek (terminologikoak batzuk, praktikoak besteak), eta baita han-hemenka abian jarri eta garatu diren esperientziak.

Partaidetasuna definitzeko ariketa konplexu honetan, partaide izateko tasunaz, zerbaiten parte edo kide sentitzeaz ari gara, baina baita eskubideen bermeaz; inklusio eta ekitatearen printzipioetan oinarritzen diren praktikez, hain zuzen ere. Norbanako eta kolektiboek erabakitze prozesuetan aho-tsa izateko eskumen, gaitasun eta aukeren egikaritzeaz ari gara, beraz. Parte-hartzetik partaidetasunerako jauzi horrek,

azaleko eta kontzeptualizazio mailako aldaketak gaindituz, gure praktikan eragina izango duen begirada aldaketa eskatzen du. Intentzio bati erantzunez artikulatutako/antolatutako prozesuak diseinatu eta garatzeaz gain, pertsona eta kolektibo bakoitzak betetzen duen posizioez hausnartu eta antolaketa moduak eta baita harremanak ere birpentsatzeko ariketari heldu beharko genioke.

Hezkuntza zein beste eremu batzuetan aurrera eramaten den jardun praktikoan kokatzen bagara, parte hartzea ezin da mugatu herritar edo inplikaturako eragileen iritzia emate hutsera. Ezin da mugatu beste pertsona batzuek erabaki duten gai baten inguruan lan egitera, beste pertsona batzuek pentsatutako espazio edo jardueretan sartzera. Sherri R. Arnsteinen parte-hartzearen eskailera ezaguna oinarri gisa hartuta, esperientzia askotan informazioa helaraztean oinarritzen direla ikus daiteke; hots, ekintza/asmo/egitasmo baten aurrean bultzatzaileek informazioa zabaltzen dute, baina gainerako herritar edo kolektiboek ez dute iritzia emateko eta erabaki-hartzeetan parte hartzeko ahalmenik.

Beste zenbaitetan, egitasmoen gaineko iritzia emateko bideak irekitzen dira, eta informazioa jasotzen da, baina ez dago aukerarik erabakietan eragiteko. Elkarlan eta erabaki-hartzeetan parte hartze handiagoa identifikatu daiteke zenbait esperientziatan, non, esaterako, egitasmoaren bultzatzaileak eta herritarrak edo kolektibo ezberdinak lankidetzan aritzeko espazioak irekitzen diren eta erabakiak denen artean hartzen diren. Kasu askotan, ordea, adostutako egitasmoak aurrera eramateko garaian, parte-hartzerako premisa eta berme guztiak lotu gabe egon ohi dira.

Hezkuntza zein beste eremu batzuetan aurrera eramaten den jardun praktikoan kokatzen bagara, parte hartzea ezin da mugatu herritar edo inplikaturako eragileen iritzia emate hutsera

Aurretik aipatutako urratsek partaidetasunerako bidean jar gaitzakete, baina argi dago ez dela benetako partaidetzarik egongo komunitatea/herritarrak/inplikaturako kolektiboak ez baldin badira egitasmoaren garapenaren protagonista; eta komunitatea bera ez baldin bada parte-hartzerako espazio eta espazio politiko bilakatzen, talde edo kolektiborik bazter utzi gabe.

Zein dira jauzi horretan lagundu dezaketen baldintzak?

Baldintzak diogunean, parte hartzeko uneak, guneak eta aukerak guztiontzako izateko kontuan hartu beharrekoak dihardugu. Horiei luzatuko diegu begirada jarraian:

- *Komunitateko bizitza sozialarekin konexioa izatea.* Edozein ikaskuntza prozesuk modu testuinguratuan hartzen du zentzua (gure bizi espazioen jabe izan behar dugu, errealitateak eta errealitateetatik ikasi ahal izateko eta horiek eraldatu edo aldatzeko intentzioetan pentsatzen hasteko). Beraz, partaidetzaz hitz egiterako orduan ere, ingurune hurbilak berebiziko garrantzia hartzen du, ingurune hori baita erreferenteak, identitatea, partaidetasun sentimendua, onarpena, errekonozimendua, inklusiorako eta jabekuntzarako aukerak eskaintzen dizkiguna. Ingurune soziokulturalean erroturik dauden balioak, identitatea, kultura eta egunerokoa kontuan hartu behar ditugu, eta, era berean, ezin ditugu bazter utzi egungo komunitateen ezaugarri global berriak, hala nola, komunitateen izaera kulturantzuna eta konexio globalak. Irakurketa horietatik, etengabe presente izan beharko genituzkeen adierazleak eratortzen dira: batetik, egiten dena herritarren, auzotarren, ikasleen eguneroko eta behar zehatzekin konektatuta egotearen garrantzia; eta, bestetik, egiten dena komunitateko bizitza sozialarekin lotuta egotearen inportantzia.

- *Subjektuak protagonista gisa irudikatzea,* eragile gisa, eragile aktibo eta esanguratsu gisa. Ildo berean, parte hartzeko uneak eta guneak edozein pertsona zein kolektiborentzako

aukera berdintasuna eskaini behar du. Parte izateko aukera (parte/lekua/presentzia/ahotsa) izatea, parte sentitzea eta parte hartzea, denak ziurtatuz. Talde edo komunitate izaerari eta sentimenduei lotuta dauden prozesuak izatea, aldaketa errealak eragiten dituen, benetako beharrak eta interesak abiapuntu harturik.

- *Parte hartzeak ikaskuntzarako aukera eman behar du.* Partaidetasuna, horrela ulertuta, ez da berez gertatzen. Batez ere, gizartean nagusi den eredu bestelakoa dela aintzat hartzen badugu. Partaidetasuna ez da eskubidea soilik, ikaskuntza ere bada, inork ez baitaki berez parte hartzen edo partaide izaten. Partaidetzan oinarritutako egitasmoetan parte hartzen duten elkarte, erakunde, eskola, kolektibo zein herritarrek bi norabidetako ekarpena izan behar dute: batetik, bakoitzak beretik egitasmoari egiten dion ekarpena, eta, bestetik, egitasmoan sortzen denak partaide bakoitzari egiten dion ekarpena. Partaidetza eraikuntza gisa irudikatu behar dugu, norbere auzoa, herria, proiektua eraikitzeko lanabesa izateaz gain, norbanakoaren izaeraren eraikuntzan ezinbesteko ezaugarri moduan.

Aberastasun handiena subjektu-protagonista-partaideak eta prozesua uztartzen diren puntu horretan aurkitzen da; izan ere, errealitateen gaineko ikuspegi anitzek prozesua aberasten dute, eta parte-hartzeak ikasteko aukera bihurtzen du gatazka. Ondokoaren errekonozimendutik eta aukera berdintasunetik abiatzen den eraikuntza kolektibo eta pertsonal gisa pentsa dezakegu parte-hartzea, horrenbestez. Esandakoak aintzat hartuz, elkarrengandik eta elkarrenganako ulermenerako, eztabaidarako eta elkarrizketarako espazio erosoak eskaini beharko lituzkete partaidetzan oinarritutako egitasmoek.

- *Ilusio eta harreman-sareen sorgunea ere izan behar du.* Partaidetza eta inplikazioa hertsiki loturik ulertzen ditugu; indibidualismoa gainditu bide, pertsonak bere baitatik harago sare komunitarioaren parte sentitzea dugu xede. Hots, haur eta gazteak, adibidez, eskola barruan nahiz kanpoan,

norbere buruaz eta besteekin konprometitzea, inplikazio aktibo horretatik ikasi ahal izateko. Parte hartzeak elkar ezagutza eta elkarrizketa ere bermatu behar ditu, eta horrek harremanen garapenean izan behar du eragina, kolektibo ororen harreman sarea zabaltzeko aukera eskainiz. Freirek zioen bezala: «Besteekin elkartzean pertsonak esnatu egiten gara, eta neurri horretan ezagutzen dugu elkar. Ezagutzean, ekintzarako argitasuna pizten zaigu, eta ekiten diogu, eraldakuntzarako subjektuak garelako konbentzita».

Nondik has gaitzke bidea urratzen? Eskola eta herria subjektu politiko eta hezitzaile gisa

Eskola (hezkuntza eskubideak, kalitatezko hezkuntza eta marko inklusiboan kokatua)

Partaidetzaz eta hezkuntza jardun askotarikoak gurutzatzen diren eremuaz ari garela, eskola bera gune garrantzitsu gisa aurkeztu nahi dugu. Era naturalean jendea elkartzeko gune esanguratsua izan daiteke; herritar guztiak leku izango duten eremua, eskolara sartu orduko herriarekin lotura eta kone-

Partaidetzaz eta hezkuntza jardun askotarikoak gurutzatzen diren eremuaz ari garela, eskola bera gune garrantzitsu gisa aurkeztu nahi dugu

xioak sentitzen diren espazio irekia, bertan 'bizi' direnek herriarekiko lotura afektiboa agertzen dutelarik, eta eguneroko jardunean eremu ugaritan esanahi-esangura eta forma aldetik eraldaketak bultzatu eta bizitzeaz gain, ikastearen definizio jakin batetik abiatuz, herritarrak bizitzarako, bizitza deskubritu, ulertu, ikertu eta eraldatu ahal izateko besteekin batera hezteko helburu-

tzat duen gune gisa irudikatu dezakegu, zeinak herriarekin konexioan jarriko dituen ikaste prozesuetan inplikaturako pertsona guztiak.

Inklusibotasunerako bidean, haur eta gazte guztien hezkuntza eskubideen bermea xede gisa harturik, kalitatezko hezkuntzaren beharretik abiatzen gara, kalitatea bazterketa eza ziurtatzeko elementu gako gisa ulertuz. Partaidetzak, finen, aniztasunaren onarpenari eta aitortzari erantzuten dio, horren atzetik pertsonak ulertzeko moduak daudelarik. Ez bakarrik pertsonak, baita heziketa-guneen xede eta funtzioak ere. Partaidetzan oinarritzeak eskola bera ikaskuntza eta partaidetzarako komunitate gisa irudikatzen eramateen gaitu, non bertan eraikitzen diren harreman guztiek justizia, elkarrekiko zaintza, kritika, ardura eta konpromisoa duten oinarri.

Aurrerabideen bila ari garen honetan, arreta ikaste-irakaste prozesuetan jarri behar dela uste dugu. Hezkuntza arloko profesionalok heziketa-ingurunean dauden premia eta aukeren inguruan gogoeta egitekin hasia ariketa interesgarria litzateke, estrategia berriak aktibatu eta ikastetxe nahiz hezkuntza zentroetan ekintzara pasa ahal izateko. Proposamen eraldatzaile eta berritzaileak planteamendu metodologikoei lotuta etorriko direla esatera ausartuko ginateke.

Ikasle guztien garapen indibidual eta kolektiboari erantzun ahal izateko, berrikuntza planteamendu metodologikoetan egin beharko litzateke. Ikasle guztien garapena bultzatuko duten ikaste-testuinguru egokiek nagusitu beharko lukete; hau da, ikasle guztien garapen integrala ahalbidetuko duten testuinguru/egoera/arazo/eszenatokiak behar ditugu (testuinguru horiek eskolatik kanpo ere egon daitezke; gaur egun ekintza asko ikastetxeetan kokatzen diren arren, beste hainbat ekintza hezitzaile komunitatean artikulatzea ezinbestekoa izango da). Ingurunearen ezagutzatik abiatuta eta horretara bideratuta, arazoren batekin motibatuta, inguruan ekintzak egikaritzuz, ekintza errealitatean gauzatzen den heinean ikaskuntzari zentzua emango dioten eta ikaskuntza eta herritartasun jarduna uztartuko dituzten planteamendu metodologikoetatik tiraka jarraitu beharko genuke. Horren eredu ditugu, besteak beste, arazo eta proiektuetan oinarritutako metodologiak, eta baita ikaskuntza-zerbitzua metodologia ere. Beraz, hainbat

leiho zabalik ditugu berrikuntza metodologikoari eusteko eta lanean jarraitzeko egiazki ikasleen protagonismo eta partaidetzan sinesten baldin badugu, planteamendu metodologiko horiek erantzuten baitiete partaidetzarekin lotuta azaldu diren printzipio politiko eta pedagogikoei.

Herria (subjektu politikoa eta komunitatearen dimentsio hezitzailea)

Ukaezina da azken hamarkadetan gure herri eta hiriek egitura eta antolamenduan jasan duten eraldaketa. Horrek, gainera, bizitza sozialaren alderdi askotan izan du eragina, bizitzeko, harremantzeko eta hezteko moduetan eraginez, besteak beste. Badago egon gaiarekiko kezka; horren lekuko, egun bizi-bizirik dauden espazio publikoen gaineko eztabaidak, generoaren eta segurtasunaren ikuspegitik egiten diren lanak, eta hirien antolamendu prozesuetan herritarren parte-hartzeari lotuta garatzen diren esperientziak, esaterako. Bizi dugun errealitatearen aurrean, hezkuntza esparruan badaude asaldatzen gaituzten hainbat gai eta galdera: zein baliok gidatzen dute egun gure bizimodua? Heziketa lana neutroa ez den heinean eta izaera politikoa duen neurrian, horrek guztiak ba ote du zerikusirik egungo politika ereduarekin? Eta horren guztiaren aurrean zein paper jokatzten dute eskola, familia eta gainerako sozializazio agenteek egun? Zein esanahi eman nahi diegu gure herriei?

Galdera horiei erantzuna ematerakoan, herri eta hirien antolamenduaz harago, komunitatearen beraren subjektu izatean eta duen dimentsio hezitzailean jarri nahi dugu arreta. Gure herriei esanahi berria emateko beharra ikusten dugu, eta birdefinizio ariketa horretan, herriaren subjektu izaera eta dimentsio hezitzailea erdigunean kokatzea interesgarria iruditzen zaigu. Auzoan, kalean, ludotekan, udalekuan eta abarretan izandako esperientzia hezitzaileak ezin dira pertsonon ikaste prozesu eta garapen integraletik baztertu.

Herri eta hiriak guztiontzako hobeak izateko eta giza garapen integrala lortzeko, funtsezkoak dira komunitatearen

partaideak eta horien parte hartzea. Komunitatearen garapena oso lotuta egongo da komunitateko kideek dituzten beharrekina eta horien arabera komunitatearen ongizatea bermatzeko sortzen diren parte-hartzerako aukera errealekin eta beharrei ematen zaien erantzunekin.

Komunitateak engaiatzeko ahalmena oinarri hartzen duen eta elkarbizitza eta izaera askotarikoak biltzen dituen komunitate ikuspegia indartu nahi da. Hortik abiatuta, erabateko garrantzia izango du kidetasuna sentitzeak, hori izango baita kide bakoitzak bestearekin sorturiko hartu-emanen, interes eta gai komunetan eragiteko gaitasunaren, kide bakoitzaren beharren integrazioaren eta erantzunaren asebetetzearen eta, nola ez, emozio-loturen ondorioz eraikiko den sentimendua. Argi dago, beraz, komunitate izaeraren muinean, harreman esanguratsuak ni eta gu loturan daudela, «besteekin nagoela sentitzen dut» eta «sentitzen naiz»-«sentitzen gara» daudela. Komunitate sentitzen gara, beraz, inplikatzeko garenean, parte hartzen dugunean eta konektatuta gaudenean. Gune natural horiek identifikatuta izan beharko genituzke.

Herri eta hiriak guztiontzako hobeak izateko eta giza garapen integrala lortzeko, funtsezkoak dira komunitatearen partaideak eta horien parte hartzea

Gogoetarako gaiak

- Haur eta gazteen kolektiboak protagonismoa hartuz doaz partaidetzan oinarritutako esperientziez ari garenean. Haur eta gazteak parte hartzerako, kritikotasunerako, herrian erabaki-hartze gune ezberdinetan parte hartzeko heztearen aldeko aldarriak ugarituz doaz praktikan engaiatutako pertsona eta taldeen eskutik. Sarritan haur eta gazteak etorkizunarekin lotzen diren arren, herritarrak dira orainean, eta hezkuntza

egitasmoek hemen eta orain hartzen dute zentzua, eginez eta ikasiz eta, horrela, egiten ikasiz. Hala ere, horrekin lotuta, bidean jartzen garen momentutik parte hartzea zer den eta nola definitzen dugun argitzeak ere garrantzia izango du, diskurtso eta praktikaren arteko jauzi eta amu kontraesan-korretan eror ez gaitezten. Non daude haur eta gazteak erreal-ki partaide diren guneak? Non partekatzen dituzte beraien kezka/behar/amets/proiektuak? Lehenengo urrats moduan, herriko parte-hartze gune indartsu eta aktiboak identifika-tzen has gaitezke, bertatik eragin ahal izateko.

- Harremanetan oinarritutako prozesuak eraikitzearen aldeko proposamena egiten da, eta, beraz, prozesuak harremanetatik eraikitzen hastea. Abiaturuko oinarri horiek izan dezaketen garrantzia ikusirik, haur, gazte, ikasle, herritarre-kiko, orokorrean bestearekiko dugun begiradak nola baldin-tzatu dezakeen ere ikusi eta bizi ahal izan dugu esperientzia praktiko ezberdinetan. Ondorioz, besteen gaitasunetan (pentsatzeko, ekiteko, inplikatzeko, aritzeko, proposatzeko, parte hartzeko, bere ideiak defendatu eta argudiatzeko, besteekin batera eraikitzeko...) sinestetik hasi beharko genuke.

- Parte-hartzearekin lotutako egitasmo eta esperientzia ez-berdinen atzean badago egon herritar eta herriarekiko kezka; ez ditugu edonolako herri eta herritarrak nahi. Herriak beste era batera pentsatzeko eta ikusteko aukera baliatu beharko genuke, eta, horretarako, gogoetagai hauetan aurkitzen di-tugun hausnarketa kolektiborako lehenengo gakoak haue-xek dira: nolako herri eta herritarrak nahi ditugu? Zertaz ari gara herritarron ongizate eta bizi-kalitateaz hitz egiten dugunean? Hori al da gure egitasmoen xede nagusia, edo bestelako interesak daude atzetik? Herriko eragile ezber-dinon arteko eztabaidak oraindik arrotz zaizkigun arren, herri-nortasunaz, sustraiez, historiaz, lankidetzaz, auzola-naz eta bestelako balioez herriko eragileok eztabaidatu eta kontsensuak lortzea osasungarria eta ariketa interesgarria izan daiteke oso partaidetzan oinarritutako egitasmoak ga-ratzeko bidean.

- Herriak subjektu hezitzaile gisa. Hezkuntzaren begirada eta praktikak ikuspegi zabal eta sistemiko batetik begiratzeko aukera baliatu behar da. Eskola ingurunera ireki behar da, eta herriak/hiriak eskola denontzako espazio ireki gisa erabili beharko luke. Inguruko baliabide, zerbitzu, administrazio, eragileekin lan egitea, helburuak partekatzea eta azpiegitura publikoak (plazak, parkeak...) erabiltzea litzakete. Era berean, eskola eta lurraldearen arteko harremanak estutuko lirateke.

Egitasmo eta egituretatik harago, partaidetza komunitateak bere burua eraikitzeke duen gaitasuna aintzatestetik hasi behar dela uste dugu. Partaidetzak esanahi partekatua eskatzen ditu; inplikazioak bezala, parte hartzeak ere aurrez pertsonen eta taldeen arteko konexio beharra du. Hots, partaidetza ez da etorriko egituretatik tiraka, ez eta egitasmo ponpoxoei esker. Partaidetza interes edo behar komunak eta osagarriak aitortzetik, eta erantzukizun sozial horri erantzuteko espazioak, ekintzak, ulerkerak edota balio berberak partekatzetik etorriko da. Beraz, egituren sorrerak edo egitasmoen zedarritzapenak ez lukete obsesio bilakatu behar. Indar handiagoa jarri beharko litzateke herriko foro naturaletan harremanetan dauden pertsona, talde edo kolektiboek egituretan ahotsa izateko ahaleginean; beraien behar eta eskakizunei toki egin eta bide ematen laguntzeko egituren osaketan. Bideak behetik gora eraikia izan behar duela ahan-tzi barik, eta partaidetzaz ari garenean herriko gune natural horietan gertatzen den horretaz ari garela kontuan izanik.

- Udalgintza-logika berria aztergai izan behar dugu. Komunitatea eta erantzukizun kolektiboa muinean jartzen hasteko, herriek eta hiriek beraien papera zeinek izan behar duen aztertu behar dute. Paper horrek hezitzailea izan behar duen erabaki behar dute, kohesiorako, kidetasuna sentiarazteko, balioen transmisiorako –ezberdintasunarekiko errespetua, aukera berdintasuna, askatasuna...–, eraldaketarako... Berebiziko garrantzia dauka erabaki horretan hezkuntza edozein politika, plan edo zerbitzuren muinean kokatzea. Horrela, hezkuntza ikaskuntzarako tresna eraldatzaile estrategikotzat

hartuko da, gure errealitateak eraldatzeko eta eraldaketa prozesu horietatik erakundeek ere ikasiz joateko.

- Gainditu beharreko zailtasunei dagokienean, parte hartze prozesuetan erabaki hartzeak eta gauzatzeak nola kudeatu daitezkeen kezka azaltzen zaigu. Ez dugu sorgin-belarrrik gai horri erantzun bat eta bakarra emateko; baina, ideia gisa, arreta fokua nola egingo dugun horretan jar dezakegula esatetik hasiko ginateke. Prozesuen aurretik urratsak diseinatu eta elkarrekin adostuz. Hots, kolektiboki erabakitzea aurrez nola egingo den talka oztopatzaileak saihesteko. Harremanetatik eraikitzearen aldeko ideiak ere berriz azaleratzen dira puntu honetan. Herriko erabaki guneetan herritarrek aktiboki eta arduraz parte hartzea baldin bada helburua, heziketan ere begirada hori txertatuz joatearen ideia ere interesgarria da. Eta aurrerabide gisa, logika instituzionalak eta logika komunitarioak aurrez aurre, mutur ezberdinetan irudikatu ditugu; beraz, aldagai horiek izan dezaketean eraginean ere pentsatzen hasi beharko genukeela uste dugu, logika ezberdinen arteko engranajea egiteko moduen bila hasi nahi baldin badugu.

Haur eta gazteen kolektiboa erreferentzia eta aitzakia gisa hartuta, jarrai dezagun bada komunitatean kolektibo bakoitzak parte hartzeko dituen aukera errealean inguruan asaldatu, kolektiboki eztabaidatu, pentsatu eta lan egiten. 